

Є. О. Каташинський

студ. I курсу магістратури

спеціальність «Право»

Науковий керівник: д.ю.н., проф. О. М. Миколенко

ІНСТИТУТ ПРИСЯЖНИХ ЯК СКЛАДОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЗАСАДИ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ

Реформування інституту присяжних є актуальним питанням сучасного кримінального процесу. Така позиція пояснюється перманентним намаганням суб'єктів законодавчої ініціативи запровадити нову вестернізовану модель суду присяжних, яка функціонує в США та країнах Європи. З огляду на це, ми вважаємо необхідним акцентування уваги на вищезазначеному інституті.

Присяжний – це особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, та за її згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучається до здійснення правосуддя [1, ст. 63].

Присяжним може бути громадянин України, який досяг 30-річного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного окружного суду, якщо інше не визначено законом [1, ст. 65]. Затвердження списку присяжних здійснюється відповідною місцевою радою за поданням територіального органу Державної судової адміністрації України. При цьому, список присяжних затверджується на три роки і переглядається в разі необхідності для заміни осіб, які вибули зі списку, за поданням територіального управління Державної судової адміністрації України [1, ст. 64].

Тобто, кожні три роки повинні затверджуватися нові списки присяжних. Однак, реальна ситуація відрізняється: сьогодні діють 4 рішення Одеської міської ради про затвердження списків народних засідателів, що приймалися ще на підставі Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010. При цьому, відсутні будь-які інші рішення про затвердження списку саме присяжних.

Згідно ч. 3 ст. 31 Кримінального процесуального кодексу України кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів, а за клопотанням обвинуваченого – судом присяжних у складі двох суддів та трьох присяжних [2, ст. 31].

Аналіз даних Єдиного державного реєстру судових рішень дозволяє констатувати, що з 19.11.2012 по 19.03.2020 судом присяжних було винесено 286 вироків, з яких 16 були виправдувальними. При цьому спостерігається певна динаміка: щороку судом присяжних розглядається близько 40 справ.

При цьому, в більшості випадків міра покарання доволі жорстка: 1) часткове виправдування¹ – 7 справи; та 2) довічне позбавлення волі – 58 справ; та 3) позбавлення волі на строк від 10 до 15 років – 179 справ; 4) позбавлення волі на строк від 5 до 9 років – 32 справи; та 5) позбавлення волі на строк від 1 до 4 років – 8 справ².

На фоні незначної кількості справ, розглянутих судами присяжних, вже давно ведеться риторика про необхідність реформування інституту присяжних. Однак, сьогодні на веб-порталі Верховної Ради України наявний лише один актуальний проект закону з зазначеного питання – № 2710-1.

¹ Під частковим виправдування розуміється виправдування обвинуваченого за однією інкримінованою статтею КК, проте визнання його винним за іншими інкримінованими йому статтями КК.

² Ці дані отримані на підставі власного аналізу Єдиного державного реєстру судових рішень.

Так, згідно із проектом кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі, за клопотанням обвинуваченого здійснюється у складі дванадцяти присяжних та головуючого судді.

За результатами розгляду справи суд присяжних виносить вердикт, яким визначає винуватість або невинуватість підсудного. Визначення міри покарання є прерогативою виключно судді.

Крім цього, пропонується також покласти на суддю обов'язок здійснювати відбір присяжних. Із 50 запрошених осіб обираються 24 особи, перші 12 з яких є основними присяжними, а інші 12 – запасними. При цьому, запасні присяжні весь час перебувають в залі суду під час розгляду справи. Також пропонується надати можливість стороні захисту та обвинувачення заявляти до 3 вмотивованих відводів присяжним [3].

На наш погляд, проект № 2710-1 потребує доопрацювання, оскільки він містить проблеми суто технічного характеру. Так, покладення на суддю обов'язку здійснювати відбір присяжних, по-перше, запровадить ще більше навантаження на суддів, а, по-друге, може поставити під сумнів їхню добросовісність та неупередженість. При цьому, із урахуванням того факту, що в 2019 р. в середньому на одного суддю з кримінальних справ приходилось 27 справ на місяць [4], покладення на суддів додаткових обов'язків вбачається недоцільним та неефективним.

Також необхідність бути присутнім в залі судових засідань всіх 24 присяжних може зумовити незручності: не всі приміщення в українських судах можуть вмістити щонайменш 24–27 осіб.

Отже, враховуючи все вищевикладене, слід констатувати, що на сьогоднішній день інститут присяжних дійсно потребує реформування. З одного боку, участь народу у здійсненні кримінального судочинства надасть змогу пересічним громадянам побачити непросту роботу системи кримінальної юстиції зсередини. З іншого боку, це навчить наших громадян серйозно ставитися до процесів здійснення правосуддя. Утім, беззаперечним лишається твердження про те, що будь-які зміни повинні прийматися виважено та усвідомлено з метою запровадження ефективної моделі правосуддя.

Список використаної літератури

1. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 18.03.2020).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 18.03.2020).

3. Проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення участі присяжних у здійсненні правосуддя» від 16.01.2020 № 2710-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67906 (дата звернення: 18.03.2020).
4. Аналітичні таблиці щодо стану здійснення правосуддя за 2019 р. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/analit_tabl_19 (дата звернення: 18.03.2020).